MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA
(GURISDIZZJONI KOSTITUZZJONALI)

ONOR. IMHALLEF
GEOFFREY VALENZIA

Seduta tas-6 ta' Ottubru, 2006

Rikors Numru. 54/2005

Carmen Cassar (825537M)
vs
Direttur ghall-Akkomodazzjoni Socjali

Il-Qorti

Preliminari

Rat l-atti tar-rikors tar-rikorrenti Carmen Cassar li permezz tieghu ppremettiet illi:

Illi r-rikorrenti hija sid id-dar numru 196 Villambrosa Street, Hamrun;

Illi b'avviz mahrug fl-20 ta' Jannar 1992 indirizzat lil huha, Emmanuel Cassar u mhux lilha, ir-rikorrenti giet mgharrfa illi c-cwievet ta' l-imsemmija dar li kien mikri lil certu Salvatore Grech, gew konsenjati lid-Direttur intimat;

Illi l-esponenti li kienet u ghadha xebba, tghix ma' hutha u dan il-post huwa, effettiivament, l-uniku assi sostanzjali li ghandha. Illi f'dawn ic-cirkostanzi li r-rikorrenti kienet staqsiet lid-Direttur intimat biex jaghti permess lil rikorrenti tbiegh l-imsemmija dar biex, ghal menu, tgawdi mill-propjeta' taghha izda ir-risposta kienet fin-negattiv.

Illi l-fond in kwistjoni gie rekwizizzjonat fuq ordni tad-Direttur intimat (R.O. 5419) u bl-ittra tas-26 ta' April 1993, dan il-fond gie allokat lil terza persuna.

Illi mis-27 ta' April 1993 dan il-fond gie fil-fatt mikri temporanjament lil terza persuna, u cioe', lil certu Anthony Tabone versu l-kera ta' Lm13 fis-sena.

Illi r-rikorrenti kienet giet informata mid-Direttur illi l-istess fond gie mikri lil dan Anthony Tabone biex jokkupah taht titolu temporanju sakemm il-fond li kien joqghod fih jigi riparat minn xi hsarat li kien sofra u kellu jirrestitwixxi c-cwievet lid-Direttur sas-27 ta' Lulju u ghalhekk l-avviz tas-17 ta' Mejju 1993;

Illi skond kontro-protest tad-Direttur ghall-Akkomodazzjoni Socjali fl-atti tal-Protest tal-25 t'April 1994 fl-ismijiet Carmen Cassar vs Direttur ghall-Akkomodazzjoni Socjali, huwa jikkonferma carament illi Anthony Tabone qieghed fil-post in kwistjoni temporanjament; *'l-esponent jirribadixxi li l-fond 196, Villambrosa Street, Hamrun qieghed allokat lil Anthony Tabone <u>temporanjament</u> sakemm jitlestew ir-riparazzjonijiet fir-residenza proprja tieghu'* (sottolinejar tad-Direttur ghall-Akkomodazzjoni Socjali). Ghal din ir-raguni id-Direttur ma talabx lil rikorrenti biex tirrikonoxxi lil Tabone;

Illi minkejja dan Tabone u l-familja tieghu ghadhom jghixu f'dan il-post sa llum u dan minghajr li r-rikonoxximent gie qatt effettwat ai termini ta' l-Artikolu 8 (1) tal-Kap.125 tal-

Ligijiet ta' Malta li tghid illi '*Meta xi persuni jkunu gew ipprovduti fejn jghammru f'bini mizmum permezz ta' rekwizizzjoni. Id-Direttur jista' f'kull zmien, b'ittra ufficjali, jordna lir-rekwizizzjonat li jirrikonoxxi bhala kerrejja lill-persuni li jkunu hekk ipprovduti jew bhala sullokaturi tal-bini skond il-kaz.'*

Illi r-rikorrenti giet mitluba mid-Direttur intimat permezz ta' ittra datata 4 ta' Marzu 2002 biex tirrikonoxxi lill-familja Tabone bhala l-inkwilini tal-fond imsemmi u dan taht il-provvedimenti ta' rekwizizzjoni kif inhu stipulat fl-Att dwar id-Djar (Kap 125) izda d-Direttur in kwistjoni ghadha ma segwietx il-proceduri li jinsab fl-msemmi Artikolu 8 (1);

Illi dan l-agir tad-direttur intimat huwa ta' pregudizzju ghall-rikorrenti billi giet prekluza minn kull kontroll tal-propjeta' taghha b'mezzi mhux skond il-ligi;

Illi r-rikorrenti tirrileva illi l-agir da parti tad-Direttur intimat hekk kif hawn fuq spjegat, jikkostitwixi fil-konfront taghha ksur ta' drittijiet taghha ai termini tal-Konvenzjoni Ewropeja dwar id-Drittijiet tal-bniedem, senjatament l-Artiklu Numru Wiehed (1) ta' l-Ewwel Protokol li jhares il-jedd ta' l-individwu ghat-tgawdija tal-beni tieghu li jghid li ''*Kull persuna naturali jew persuna morali ghandha dritt ghat-tgawdija pacifika tal-possedimenti taghha. Hadd ma ghandu jigi ppruvat mill-possedimenti tieghu hlief fl-interess pubbliku u bla hsara tal-kundizzjonijiet ipprovduti bil-ligi u bil-principji generali tal-ligi nternazzjonali; Izda d-disposizzjonijiet ta' qabel m'ghandhom bl-ebda mod inaqqsu d-dritt ta' 'Stat li jitwettqu dawk il-ligijiet li jidhrulu xierqa biex jiikkontrolla l-uzu tal-propjeta' skond l-interessi generali jew biex jizgura l-hlas ta' taxxi jew kontribuzzjonijiet ohra jew pieni.'* Dan l-agir jammonta wkoll ghall-ksur ta' l-Artikolu 37 tal-Kostituzzjoni ta' Malta, li tghid illi ''*Ebda propjeta' ta' kull xorta li tkun ma ghandu jittiehed ebda pussess taghha b'mod obbligatorju u ebda nteress fi jew dritt fuq propjeta' ta' kull xorta li tkun ma ghandu jigi miksub b'mod obbligatorju, hlief meta hemm disposizzjoni ta' ligi applikabbli ghal dak it-tehid ta' pussess jew akkwist';*

Illi ma hemmx dubju illi fis-sitwazzjoni odjerna trattasi ta' possedement hekk kif definita sia fil-ligi nazzjonali u sia skond il-kriterji tal-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem anke in vista tal-fatt illi l-interpretazzjoni li taghti l-Qorti Ewropeja ta' x'jikkonsistu 'beni' jew 'possedimenti' ai fini ta' dan l-artiklu tal-Konvenzjoni Ewropeja, hija wiesa'.

Ir-rikorrenti taghmel enfasi fuq it-temporanjeta' tar-rekwizizzjoni tal-post taghha. Ghaddew iktar minn ghaxar snin u dan il-perjodu ma jistax jigi kkunsiderat bhala wiehed temporanju. Dan l-agir tad-Direttur intimat huwa hsara tal-kundizzjonijiet ipprovduti bil-ligi li jammonta ghall-depravazzjoni effettiva tal-beni tar-rikorrenti. Skond l-awturi Harris O' Boyle u Warbrick taghhom '**Law of The European Convention on Human Rights'.** *'De facto takings are generally understood to occur when the authorities interfere substantially with the enjoyment of the possessions without formally divesting the owner of his title'*

Ghaldaqstant ir-rikorrenti umilment jitlob li dina l-Onorabbli Qorti fil-Kompetenza Kostituzzjonali taghha joghgobha:

1. tiddikjara illi gew lesi d-drittijiet umani u fundamentali taghha ai termini ta' l-Artikolu 37 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u Artikolu 1 ta' l-Ewwel Protokol tal-Kovenzjoni Ewropeja tad-Drittijiet Umani u Fundamentali tal-Bniedem (Kap 319) u dana unikament minhabba l-agir ta' l-intimat hekk kif hawn fuq spjegat;

2. taghtiha dawk ir-rimedji li fid-diskrezzjoni wiesgha taghha hija thoss li huma xierqa u opportuni, effettivi u effikaci, inter alia, inkluz illi tordna li r-rikorrenti terga' tkun tista' tgawdi u tibbenifika mill-pacififu pussess tal-propjeta' taghha.

Rat ir-r**isposta ta' l-Intimat** a fol. 11 tal-process fejn ecepixxa:

Illi fl-ewwel lok, ir-rikorrenti kellhom rimedju iehor li setghu japplikaw, specifikament azzjoni ai termini ta' l-artikolu 469A tal-Kap.12. In kwantu qed jigi allegat li l-esponent -

minghajr raguni valida fil-fatt u fid-dritt – iddecieda illi allokazzjoni originarjament temporanja issir permanenti, ir-rikorrenti setghet attakkat tali decizjoni taht xi wiehed mill-kapi tas-subinciz 469A(1).

Illi fid-dawl ta’ tali nuqqas, l-esponent jidhirlu wkoll li r-rikors odjern ghandu jitqies bhala frivolu u vessatorju stante illi huwa agir nieqes minn certa serjeta’ illi wiehed jibqa’ ghal snin shah ma jezercitax dritt ghat-tiftix ta’ rimedju liema dritt kien naxxenti minn sitwazzjoni fattwalment cara, u cioe’ ir-rekwizizzjonar tal-fond tar-rikorrenti. Izda s’issa, wara dan iz-zmien kollu, ir-rikorrenti qed tippretendi li tiftah kawza Kostituzzjonali bhallikieku c-cirkostanzi li tinsab fihom tfaccaw fuqha habta w sabta.

Illi fit-tieni lok u bla pregudizzju ghas-suespost, l-inkwilin Anthony Tabone ghandu jigi kkjamat f’din il-kawza stante illi ghandu interessi cari li jigu mharsa minnu. Dan billi fl-ipotesi li t-talbiet tar-rikorrenti jintlaqghu minn din l-Onorabbli Qorti, d-drittijiet ta’ Anthony Tabone bhala inkwilin u pussessur tal-fond se jigu certament effettwati b’mod decizament negattiv.

Illi l-esponent kien irrekwizizzjona l-fond in kwistjoni sabiex ikun jista’ jallokah lil persuni fi bzonn ta’ akkomodazzjoni socjali, kif jitlob id-dover tieghu bhala Direttur ghall-Akkomodazzjoni Socjali, u fil-fatt il-fond kien gie allokat lil Anthony Tabone.

Illi peress illi l-fond li kien joqghod fih Tabone mal-familja tieghu kien garrab hsarat minhabba hruq, l-esponent kien qed jispera li l-fond in kwistjoni jissewwa u jerga’ jospita mill-gdid lil Tabone. Kien ghalhekk li fil-kontroprotest citat mir-rikorrenti huwa irrefera ghall-allokazzjoni lil Tabone bhala wahda temporanja.

Illi sussegwentement irrizulta li l-hsarat li l-fond kien garrab kawza tan-nirien kienu wisq ingenti biex jippermettu tiswija fir-rizorsi limitati tad-Dipartiment. Ghalhekk l-esponent ma kellux triq ohra hlief li jibqa’ jutilizza l-fond in kwistjoni, li wara kollox kien fond validament rekwizizzjonat.

Illi l-artikolu 8 tal-Kap.125 jghid car illi **''id-Direttur jista' f'kull zmien, b'ittra ufficjali, jordna lir-rekwizizzjonat''** li jirrikonoxxi l-inkwilin ta' fond taht Ordni ta' Rekwizizzjoni. B'hekk, skond il-ligi l-esponent seta' <u>izda ma kienx marbut</u> li jipprocedi ghar-rikonoxximent ta' l-inkwilin Tabone. Biss, ovvjament dan ma jfissirx li l-esponent jista' b'xi mod jigi akkuzat li kiser xi drittijiet tar-rikorrenti. Fil-fatt, l-esponent ma jistax jifhem x'konnessjoni jista' jkun hemm bejn dawn iz-zewg fatturi.

Illi noltre, galadarba r-rikorrenti iccitat l-ewwel artikolu ta' l-Ewwel Protokol tal-Konvenzjoni Ewropeja, suppost li hija konxja tal-fatt li l-Istat ghandu dritt rikonoxxut li jikkontrolla l-uzu tal-propjeta' ! L-istess osservazzjoni lir-rikorrenti tghodd fir-rigward ta' l-Artikolu 37 tal-Kostituzzjoni, billi l-Kap. 125 kjarament jikkostitwixxi "dispozizzjoni ta' ligi applikabbli'' ghat-tehid ta' pussess in kwistjoni.

Illi terga', skond Harris O' Boyle u Warbrick, is-subinciz 2 ta' l-artikolu 1 ta' l-Ewwel Protokol huwa aktar favorevoli ghall-istat mis-subinciz 1 ta' l-artikolu 1. Kif tajjeb jissenjalaw.

"Article 1/2 is said not... in any way to impair' the right of a state to control the use of property''

Huma jkomplu li

"The strong implication is that Article 1/2 is not to be read subject to Article 1/1. Instead, any protection for an individual must be found in the ''in accordance with the general interest' limitation in the text of Article 1/2 .''

Izidu li m'hemm l-ebda differenza bejn il-mod li l-Qorti tqis il-kuncett ta' '*general interest*' fl-artikolu 1/2 u '*public interest'* fl-artikolu 1/1/2.

Illi noltre, il-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem kemm – il darba esprimiet ruhha fis-sens li d-drittijiet ta' l-individwu iridu jigu meqjusa fid-dawl tal-bilanc gust li

ghandu jezisti bejn tali drittijiet u l-bzonnijiet tas-socjeta'. Hekk insibu li fil-kaz ta' Sporrong and Lonnroth ikkwotat mill-istess awturi fuq citati l-Qorti irriteniet illi

"*For the purpose of Article 1/1/1)... the Court must determine whether a fair balance was struck between the demands of the general interest of the community and the requirements of the protection of the individual's fundamental rights. The search of the balance is inherent in the whole of the Convention and is also reflected in the structure of Article 1*."

Illi fl-ahhar nett, rigward it-tehid ''de facto'', Harris, O' Boyle u Warbrick ghandhom dan xi jghidu:

"*Real instances of de facto takings will be rare and will be in breach of the Convention because they will not have been 'provided for by law'*."

Fil-kaz odjern, l-esponent jirritjeni li l-allokazzjoni tal-post saret skond il-ligi u ghalhekk kwalunkwe allegazzjoni ta' tehid de facto hija skorretta.

Ghaldaqstant, l-esponent jitlob bir-rispett li din l-Onorabbli Qorti joghgobha tirrespingi r-rikors odjern bl-ispejjez.

Rat l-atti kollha tal-kawza u d-dokumenti ezibiti;

Semghet ix-xhieda bil-gurament;

Rat in-noti tal-partijiet;

FATTI

Illi l-fond tar-rikorrenti gie rekwizizzjonat f'April tal-1993 u dan gie allokat b'kera lil terza persuna (Tabone) b'intenzjoni li l-allokazzjoni kellha tkun temporanja (ara dok. A fol. 20) sakemm isiru reparazzjonijiet f'fond iehor ghal din il-persuna. Ghaddew diversi snin u din il-persuna baqghet tghix f'dan il-fond. Fit-2002 l-attrici rceviet ittra minghand id-Direttur ghall-Akkomodazzjoni Socjali fejn

giet infurmata li kienet l-intenzjoni tad-Dipartiment illi jalloka b'mod permanenti l-fond rekwizizzjonat lill-persuna li kienet qed tghix fih u cioe lill-istess persuna li kellha tigi akkomodata fih b'mod temporanju. F'dan l-avviz id-Direttur ghall-Akkomodazzjoni talab lis- sid tal-fond jekk kienitx lesta tirrikonoxxi lil inkwilin tal-fond.

KONTESTAZZJONI

Ir-rikorrenti pprezentat dan ir-rikors billi qed tippretendi li nksrulha d-drittijiet fundamentali taghha taht l- Artikolu 37 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u Artikolu 1 ta' l-Ewwel Protokol tal-Kovenzjoni Ewropeja tad-Drittijiet Umani u Fundamentali tal-Bniedem (Kap 319) u dana unikament minhabba l-agir ta' l-intimat.

Preliminarjament l-intimat qed jghid li l-attrici kellha rimedju iehor u cioe dak taht Art. 469A tal-Kap. 12 tal-Ligijiet ta' Malta biex tattakka d-decizjoni tad-Direttur.

Ir-rikorrenti spjegat fin-nota ta' sottomissjoni taghha li l-kontestazzjoni taghha hija fil-fatt illi l-intimat hareg R.O. fuq il-post in kwistjoni taht ordni temporanju fis-sena 1992 izda l-inkwilin ghadu hemm sal lum.

LIGI

Skond l-art. 3 tal-Kap. 125 tal-Ligijiet ta' Malta, id-Direttur fejn jidhirlu li huwa xieraq fl-interess pubbliku, "*jista' johrog rekwizizzjoni ghall kull bini, u jista' jaghti struzzjonijiet li jidhirlu li huma mehtiega jew xierqa sabiex ir-rekwizizzjoni tista' jkollha effett u tkun tista' ssehh*"

Skond Artikolu 21 ta dan l-Att, id-Direttur ma jistax jirrekwizizzjona izjed bini ghall-akkomodazzjoni izda ghandu dan il-poter biss fuq dak il-bini li kien diga fil-pussess tad-Direttur fit-28 ta' Frar 1995. Dan ifisser illi dawk id-djar li kienu fil-pussess tad-Direttur qabel it-28 ta' Frar 1995 baqghu taht il-poter tieghu u baqa' bil-poter li jallokhom u jirriallokhom. Il-proviso ta' dan l-Artikolu jghid "*Izda d-disposizzjonijiet ta' dan l-Att u ……….ghandhom*

jibqghu jghoddu ghal kull bini li jkun fil-pussess tad-Direttur ghall-Akkomodazzjoni Socjali fit-28 ta' Frar 1995".

KONSIDERAZZJONIJIET

Jirrizulta mid-dokumenti s'issa ezibiti li kien fil-poter tad-Direttur illi jirrekwizizzjona l-fond fl-1993 u dan ghaliex il-Kap 125 kien jawtorizzah jaghmel dan fl-interess pubbliku. Meta alloka dan il-fond b'mod temporanju dan seta' jaghmlu ghax il-fond kien rekwizizzjonat skond il-ligi fuq imsemmija. Kienet fid-diskrezzjoni tad-Direttur u skond l-esigenza ta' l-interess pubbliku ta' dak in-nhar jekk jallokax b'mod temporanju jew b'mod permanenti, fond rekwizizzjonat. Peress illi dan il-fond kien fil-pusses tad-Direttur qabel Frar ta' l-1995, id-direttur baqa' bil-poteri tieghu ta' rekwizizzjoni u allokazzjoni tal-bini rekwizizzjonat bhala qabel dik id-data.

Ghalhekk kwantu ghal dak provvdut fl-artikolu 469(A) tal-Kap 12 ma jistax jinghad li r-rikorrenti kellha rimedju ordinarju u cioe' dak illi titlob lill-Qorti tistharreg l-eghmil amministrattiv tad-Direttur ghaliex ma jirrizultax li:

li l-eghmil tad-Direttur kien *ultra vires* ghax ma kienx awtorizzat johrog ordni ta' rekwizizzjoni, kemm jekk il-kirja kienet ta' natura permanenti u kemm jekk kienet temporanja; jew
li d-Direttur abbuza mis-setgha tieghu ghaliex hareg rekwizizzjoni ghal ghanijiet mhux xierqa jew sejjes id-decizjoni tieghu fuq konsiderazzjonijiet mhux rilevanti; jew
li d-Direttur bid-decizjoni tieghu mar kontra l-ligi.

It-talba tar-rikorrenti hija fis-sens li nksrulha d-drittijiet fundamentali taghha taht l-artikoli Artikolu 37 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u Artikolu 1 ta' l-Ewwel Protokol tal-Kovenzjoni Ewropeja tad-Drittijiet Umani u Fundamentali tal-Bniedem (Kap 319). Hi qed tghid li fil-waqt li l-intimat hareg R.O (li harget skond il-ligi) biex jakkomoda terza persuna temporanjament fil-1993 sal lum dina l-persuna ghada hemm fil-post u issa qed tintalab li dina s-sitwazzjoni tigi reza permanenti billi tirrikonoxxi lill dina t-

terza persuna bhala inkwilina. Skond ir-rikorrenti dana jikser id-dritt fondamentali taghha ghall-proprjeta'.

Illum hu pacifiku illi "meta huwa car li hemm mezzi ordinarji disponibbili ghar-rikorrent biex ikollu rimedju ghad-dannu li qed jillmenta, bhala principju generali, dawn ghandhom jigu adoperati, u rikors ghall-organi gjudizzjarji ta' natura kostituzzjonali ghandu jsir wara li r-rimedji ordinarji jigi ezawriti jew meta ma humiex aktar disponibbili…. Meta r-rikorrent ma jkunx ghamel uzu minn rimedju li seta kellu, dan ma jfissirx li l-Qorti ghandha tikkunsidra li m'ghandhiex tezercita l-gurisdizzjoni taghha, jekk dak il-possibili rimedju ma kienx pero' se jirrimedja dik il-parti mill-lanjanza tar-rikorrent". (Kost. Dr. Mario Vella vs Joseph Bannister noe 7 ta' Marzu, 1994).

Fil-kaz in ezami l-Qorti hi tal-fehma li l-possibli rimedju imsemmi mill-intimat mhux ser jirrimedja l-lanjanza tar-rikorrenti u ghalhekk ma jistax jinghad li r-rikorrenti kellha rimedju ordinarju effettiv u adegwat. Fil-kaz in ezami mhiex kwistjoni li kellu jigi mistharreg xi eghmil amministrattiv, imma hi kwistjoni li bl-agir ta' l-intimati, anke jekk legali, setgha, minhabba cirkostanzi ohra li ghad iridu jigu indagati, kiser id-drittijiet fondamentali tar-rikorrenti. Dan apparti wkoll il-kwistjoni l-ohra dwar kemm ir-rikorrenti kien ghad fadallha dritt tagixxi in vista ta' dak li jipprovvdi l-artikolu 469(A)(3).

In vista ta' dak li nghad aktar 'l fuq u ta' dina l-konkluzzjoni, l-Qorti tiddeciedi li r-rikors ghalhekk la hu frivolu u lanqas vessatorju.

Kwantu ghat-talba ghall-kjamat fil-kawza l-Qorti wara li semghet il-partijiet tiddeciedi li Anthony Tabone ghandu jigi kjamat fil-kawza ghall kull interess li jista' jkollu.

DECIZJONI

Ghal dawn il-motivi
Il-Qorti tiddeciedi

Billi tichad l-eccezzjoni preliminari tal-intimat dwar in-nuqqas ta' uzu tar-rimedju ordinarju, spejjez ghall-intimat;
Tordna l-kjamat fil-kawza ta' Anthony Tabone, spejjez ghall intimat;

U tiddifferixxi r-rikors ghall-kontinwazzjoni.

< Sentenza In Parte >

--------------------------------TMIEM--------------------------------